

Алена Рудэнка, Ніна Валатоўская
Мінск, Беларусь

Дыялектныя назвы бліноў (на матэрыяле беларускай і ўкраінскай моў)

Мэта дадзенага артыкула – параўнаць сістэмы назваў бліноў у дыялектах беларускай і ўкраінскай моў. Найменні бліноў – адна з дзвюх груп назваў страў з мукі: 1) назвы бліноў; 2) назвы хлеба і хлебабулачных вырабаў, – якія складаюць адну з самых вялікіх для дыялектаў беларускай мовы і самую вялікую сярод украінскіх назваў страў (470 адзінак у дыялектах кожнай з моў).

У групу дыялектных назваў бліноў, акрамя найменняў непасрэдна бліноў, уваходзяць назвы яшчэ трох іх разнавіднасцей, якія з’яўляюцца асобнымі стравамі: *аладка* – невялікі тоўсты мучны або бульбяны **блін**, спечаны на патэльні (ТСБЛМ); *праснак* – тоўсты **блін** з прэснага цеста (ТСБЛМ); *скавароднік* – плоскі круглы хлеб, спечаны на скаварадзе; праснак (ТСБМ). Такім чынам, *скавароднік* тлумачыцца як плоскі круглы **хлеб** і ў той жа час як **праснак** (тоўсты блін), але ў любым выпадку – спечаны на скаварадзе. *Блін* жа ў слоўніку тлумачыцца як мучны выраб з рэдкага цеста, спечаны на скаварадзе (ТСБЛМ). Зыходзячы з гэтага, лічым магчымым аб’яднаць назвы аладак, бліноў, праснакоў і скавароднікаў у адну лексіка-семантычную групу – **назвы бліноў**.

Табліца. Назвы бліноў

Назвы бліноў	Колькасць лексем	
	Бел.	Укр.
Назвы аладак	30	5
Назвы бліноў	41	11
Назвы праснакоў	48	0
Назвы скавароднікаў	27	2

З табліцы яскрава бачна, што назваў рознага роду бліноў у дыялектах беларускай мовы пры параўнанні з украінскімі значна больш (суадносіны 146:18). У той жа час назваў хлеба і хлебабулачных вырабаў значна больш ва ўкраінскай мове, паколькі агульная колькасць назваў страў з мукі аднолькавая.

Праснакі (у дыялектных слоўніках беларускай мовы зафіксавана 48 лексем) – увогуле невядомая ўкраінцам назва (у дыялектных слоўніках украінскай мовы не знойдзена ніводнай спецыяльнай назвы бліноў з прэснага цеста). Для наймення скавароднікаў існуе 27 беларускіх і ўсяго 2 украінскія назвы. *Аладкі* ў беларускіх дыялектах намінуюць 30 лексем, а ва ўкраінскіх – толькі 5. Для розных відаў мучных бліноў (тонкіх і тоўстых) ёсць 41 назва ў дыялектных слоўніках беларускай і 11 – украінскай мовы.

Назвы аладак у беларускіх дыялектах значна больш разнастайныя, чым украінскія. Самая распаўсюджаная назва аладкі – *ладка*, яна ўжываецца ў паўночна-ўсходніх гаворках, у прыватнасці на Мсціслаўшчыне; на Магілёўшчыне; у цэнтральных раёнах Беларусі; на Тураўшчыне (Дсл, ДслМ, КслМ, Слцр, Мслн-д, Мкт, Тсл). Існуе таксама шэраг унутрыдыялектных сінонімаў з такой семантыкай: Гродзеншчына – *агладка*, *аладка*, *тарнікі*; паўночна-заходнія гаворкі – *аглатка*, *алатка*, *галатка*, *глатка*, *ладушкі*, *млінцы*; Брэстчына – *галатка*, *огладка*, *дрыселік*, *палюх*, *палюхе*, *палюхі*, *пляцок*, *сарока*; Магілёўшчына – *кываносікі*, *латка*, *пампушка*; цэнтральныя раёны Беларусі – *гопik*, *панпушкі*; Тураўшчына – *наліснік*, *налеснік*, *оладка*.

Ёсць і іншыя назвы аладак, якія ўжываюцца ў некалькіх дыялектах, напрыклад, *галатка* – у паўночна-заходніх і брэсцкіх гаворках (ДслБ4, Слп-зБ). Увогуле варыянты *аладка* (*агладка* (МслГ), *аглатка* (Слп-зБ), *алатка* (Слп-зБ), *галатка* (ДслБ4, Слп-зБ), *глатка* (Слп-зБ), *латка* (КслМ), *огладка* (ДслБ), *оладка* (Тсл)) распаўсюджаны практычна на ўсёй тэрыторыі Беларусі. Размеркаванне іншых дыялектных назваў аладак на тэрыторыі Беларусі пададзена на карце 1.

1. *гопik*; 2. *дрыселік*; 3. *кываносікі*; 4. *ладушкі*; 5. *млінцы*; 6. *наліснік* (*налеснік*); 7. *палюх*; 8. *пампушка*; 9. *панпушкі*; 10. *пляцок*; 11. *сарока*; 12. *тарнікі*.

Ва ўкраінскай мове назваў аладак значна менш, і ўсе яны распаўсюджаны ў палескіх гаворках: *ладік*, *ладка*, *маннікі*, *насонік*, *сластьон*. Украінскія дыялектызмы – назвы бліноў, у адрозненне ад назваў аладак, размеркаваны па ўсёй тэрыторыі Украіны (гл. карту 2).

1. *блінец*; 2. *блініці*; 3. *завертуха*; 4. *кароваець*; 5. *ляпуна*; 6. *мандрыка*; 7. *наліснік*; 8. *полум'еник*; 9. *содік*.

На карце 1 падазены толькі некаторыя, самыя спецыфічныя назвы аладак у беларускіх дыялектах, суцэльную геаграфію распаўсюджання такіх назваў (і назваў бліноў увогуле) можна аднавіць і на падставе карты, і на падставе таго,

што фактычна ўсе беларускія (і ўкраінскія) дыялектныя слоўнікі рэгіянальныя (гл. Умоўныя скарачэнні), а пасля кожнага слова прыводзіцца крыніца.

На карце 2 пададзены ўсе дыялектныя ўкраінскія назвы бліноў. Параўнанне дзвюх карт паказвае агульную тэндэнцыю распаўсюджання дыялектных назваў бліноў у Беларусі і Украіне: у Беларусі большая колькасць розных назваў размяркоўваецца лакальна, у той час як ва Украіне назвы менш разнастайныя, але ўжываюцца на шырэйшых тэрыторыях.

Назвы бліноў у беларускіх дыялектах шматлікія і разнастайныя. Шырока ўжываецца і фіксуецца дыялектнымі слоўнікамі літаратурная лексема *блін* (МслГ, Слцр, КслМ, ДслЗ) і дэрываты таго ж кораня *блінец* (Слп-зБ, МслГ), *блінчык* (КслМ, МслГ). На поўдні, на тэрыторыях, сумежных з Украінай, пашыраны назвы *млн* (Псл), *млнчык* (Псл, Тсл), *млінец* (Тсл, Псл, ФслГ, ДслБ), звязаныя з укр. літарат. *млинец*. Слова *млн* ужываецца таксама ў цэнтральных дыялектах (Мслм-мЗ, Слцр). Розным гаворкам – магілёўскім, цэнтральным, тураўскім, палескім – характэрная лексема *налеснік* (Мкт, Слцр, Тсл), *налеснікі* (КслМ), *наліснік* (Псл, МслГ, Тсл).

Акрамя згаданых, ужываюцца наступныя назвы бліноў: цэнтральныя гаворкі – *вальцаванік*, *выхваткі*, *гарохавік*, *заліванне*, *лацубік*, *млн*, *саўгуны*, *саўчуны*; Брэстчына – *выхвацень*, *выхопень*, *кругол*, *пампушкі*, *пірог*, *пляцок*, *подполоньк*, *пудполонэк*, *соднік*; Палессе – *завіванец*, *завіванік*; Магілёўшчына – *кульманкі*, *маковічкі*; Тураўшчына – *ячнік*; Гродзеншчына – *калабы*.

Назвы праснакоў, адсутныя ва ўкраінскай мове, шырока распаўсюджаныя ў беларускіх дыялектах. Некаторымі дыялектнымі слоўнікамі фіксуецца *праснак* (КслМ, ДслБ, Слп-зБ), ужывальнае ў літаратурнай мове, а таксама яго варыянты *праснок* (КслМ, Мслм-м2, Слп-зБ), *праснык* (Слп-зБ), *прасняк* (МслГ, Слп-зБ), *прыснак* (КслМ), *прысnek* (ДслБ), *прысняк* (Слп-зБ), *прэснак* (КслМ), *прэсняк* (Тсл, Слп-зБ), *прэснок* (КслМ), арэал распаўсюджання якіх ахоплівае поўнач і цэнтр Беларусі, а таксама Брэстчыну. Беларускімі дыялектнымі слоўнікамі адзначаюцца і іншыя дэрываты таго ж кораня: *прасначок* (Слп-зБ), *праснушка* (Мслм-м), ужывальныя на паўночным захадзе і ў мінска-маладзечанскіх гаворках адпаведна. Найменні праснакоў характарызуюцца высокай ступенню ўнутрыдыялектнай сінаніміі, асабліва ў паўночна-заходнім дыялекце (*абарана*, *апалька*, *барана*, *борона*, *бонда*, *галабушачка*, *гопа*, *карашы*, *корж*, *коржык*, *ладада*, *ляпёшка*, *палюшок*, *памазаняц*, *плесняк*, *сачэнь*, *саіэнь*, *сквародзянь*, *хлебны блін*) і тураўскіх гаворках (*паленіца*, *палюшка*, *пеленіца*, *подпалок*, *посаджанка*). У цэнтральных (*бонда*, *кукорка*) і мінска-маладзечанскіх (*лапуны*, *перапечка*), а таксама брэсцкіх гаворках (*сковоріднык*, *сковароднык*, акрамя *праснак*, *прысnek* – назваў праснакоў менш).

Найменні скавароднікаў, ва ўкраінскіх дыялектах прадстаўленыя толькі палескім *скавароднік*, *скаваруднік*, у беларускіх дыялектах больш шматлікія, але не такія разнастайныя, як назвы праснакоў. Яны паходзяць ад абмежа-

ванай колькасці асноў, гл.: паўночна-заходн. *бонда, выхапеняц, выхапенец, паламянка, рагойж, рагойш*; тураўск. *вухватнік, вухвацень, дзёўбага, сковороднік, сковородніца*; цэнтральн. *выхапенец*; мінска-маладзеч. *ляпень, скавароднік, скавародзін, скавародніца, сквароднік*; гродзен. *падпаламянка, падполанка, падсмалянка, паламянка, перапечка, рагойш*; гомельск. *паламянка, перапечак*, брэсц. *подпалек, пудпалок*; палеск. *пудпальнік*. Да таго ж некаторыя лексемы маюць як значэнне 'праснак', так і 'скавароднік': *перапечка* (МслМ1, МслГ) – у мінска-маладзечанскіх і гродзенскіх гаворках, *подпалок* (Тсл) у тураўскіх і *подпалек, пудпалок* (ДслБ) у брэсцкіх; *сковоріднык, сковороднык* (ДслБ) у брэсцкіх – літарат., магілёўск., мінска-маладз. *скавароднік, мінска-маладз. скавародзін, сквароднік*, тураўск. *сковороднік, сковородніца*, прычым часта ў межах аднаго дыялекта, напрыклад, *бонда* (Слп-ЗБ) у паўночна-заходнім дыялекце і 'праснак', і 'скавароднік'.

Даследаванне пэўнай групы дыялектнай лексікі як сістэмы прадугледжвае аналіз выпадкаў унутрыдыялектных, міждыялектных і дыялектна-літаратурных сістэмных адносін: полісеміі, аманіміі, сінаніміі; вызначэнне ўстойлівых мадэлей арганізацыі значэнняў полісемантаў і спосабаў матывацыі дыялектных назваў страў.

Сярод назваў бліноў ёсць нематываваныя на сённяшнім этапе развіцця мовы¹: бел. *агладка* (МслГ), *аладак* (Нсл), *галатка* (ДслБ), *ладка* (Дсл, ДслМ, КслМ, Слцр, Мслн-д, Мкт), *блін* (МслГ, КслМ, Слцр), *блінец* (МслГ); укр. *ладік* (Слп), *ладка* (Слп), *блінци* (Дслп-ДВД), *млинець* (Слукр). Сустрэкаюцца таксама адзінкі, утвораныя наступнымі спосабамі:

1) метанімічнае называнне стравы па назве прадукта, з якога яна гатуецца, напрыклад: бел. *гарохавік* (Нсл, Слцр) 'блін з гарохавай мукі' (*Напякла цэ-люю міску гарохавікаў, пака свежанькія, есці нада*); бел. *маковічкі* (КслМ) 'бліны з макама' (*Ныпікла я сянні маковічкы, пыспрабуй, кумка, якія смашныя*); бел. *ячнік* (Тсл) 'ячны блін, печыва з ячнай мукі' (*Як прывезе тых ячнікоў, шо коляца, то тыждзень емо*); укр. *насаднік* (Слп) 'аладка, цеста для якой прыгатаванае на содзе'; укр. *манніки* (Слзп) 'аладка з творагам';

2) метанімічнае называнне стравы паводле спосабу яе прыгатавання, напрыклад: бел. *рэзьнік* (Мслн-д) 'аладка квадратнай формы, спечаная з хлебнага цеста' (*К сьніданню й рэзьнікі добра, бо свежыя*); бел. *завіванец* (Псл) 'блін з начынкай' (*Зрэзалі місу завіванцоў, то не голодныя*); бел. *ляпняк* (Жнсл) 'праснак' (*Як німа лепшага хлеба, та й ляпняк пойдзя*); укр. *завертуха* (Слзп) 'наліснік'; укр. *ляпуна* (Слукр) 'блін' (*Прийшла кума до куми, дай, кумо, бубони, спекти собі ляпуни*); сюды ж бел. *гопа* 'праснак', 'бабка' (*гопаць* – 1. 'скакаць, падскокваць'; 2. 'з шумам падаць' (ТСБЛМ));

¹ Матываванымі мы называем словы, у якіх сувязь з унутранай формай, альбо матывіроўкай, прасочваецца без звароту да этымалагічнага слоўніка (напрыклад, унутраная форма бел. *падаконнік* – *акно*, спосаб матывацыі – метанімічны).

3) метанімічнае называнне стравы па інструменце прыгатавання, напрыклад: бел. *налесьнікі* (КслМ) 'тоненькія блінчыкі з пшанічнай мукі' (*Чаго ты дыжыдаеш? Налесьнікаў яшчэ ні ньяклі длі цябе, еш вось бульбу з гурком*), *наліснік*, *налеснік* (Тсл) 'тонкі блін з рэдкага цеста'; укр. *налісник*; бел. *скавароднік*, *сквароднік*, *скавародзін*, *скавародніца* (МслМ1) 'тоўсты блін з хлебнага цеста' (*Скавародзін вужо спечын даўно, выняй іго сь печы*); укр. *скавароднік*, *скаварудник* (Слп) 'корж, спечаны з кіслага цеста на скаварадзе' (*Напекла скаваруднікаў, закрила піч і пашла на поле*);

4) па падабенстве: укр. *короваець* 'блін, падобны да каравай'.

Большасць назваў бліноў у дыялектах абедзвюх моў з'яўляюцца адназначнымі словамі (бел. 121 і ўкр. 15), таксама ў гэтай падгрупе вылучаюцца полісеманты (17 бел., 2 укр.) і амонімы (9 бел., 3 укр.).

Полісеманты, прадстаўленыя 17 дыялектнымі лексемамі беларускай і 2 украінскай мовы, па прынцыпах сувязі значэнняў можна класіфікаваць наступным чынам:

1) 'страва 1' – 'страва 2':

бел. *гона* (Слп-зБ) 'праснак' (*Пяклі гопы: набоўтаюць мукі і спякуць гону, яна тоўстая на ўсю скавараду, елі з малаком салоткім. Ад ранку пяклі гону*); 'бабка' (*Гопы с картошкі пяклі. Хто называе бапка, а хто гона, у Гасцілавічах усе кажуць гона*);

бел. *пляцок* (ДслБ) 'блін, аладка' (*Ужэ подышлы пляцкы, трэба пычы*); 'дранік' (*На обід булы картопляны пляцкы*);

укр. *короваець* (Слукр) 'каравай' (*Благослови, Боженьку, короваець містити!*); 'блін';

укр. *налісник* (МслБ 6) 'корж, пірог або кукурузны хлеб, спечаны на каппусным лісці'; 'блін, у які загорнута начынка з творагу або павідла' – усе прыведзеныя вышэй прыклады – гэта гетэранімічныя адносіны паміж значэннямі полісеманта;

бел. *наліснік*, *налеснік* (Тсл) 'тонкі блін з рэдкага цеста' (*Росколачваюць муку з водою, шоб рэдкэ было, на сковороду льюць тоненько, оно шоб дно закрывалосо; цепер берэ сыр, б'е ейцэ, сахар і угортваюць у гэты блінчык, то гэто ужэ наліснік*); 'аладка з густога цеста' – гіпанімічныя адносіны паміж значэннямі полісеманта (аладка – разнавіднасць бліна);

2) 'страва' – 'не стравы': бел. *сковоріднык*, *сковороднык* (ДслБ) 'праснак' (*Сковоріднык смачны і хутко пэчэцца*); 'чапяла' (*Як будэш в лавцы, то купы сковорідніка*) (чапяла – спецыяльна загнутая на канцы лапатачка з ручкай для захоплвання гарачай скаварады (*Скавароднік плахеў, зусім ні бярэць скаварады*)) (ТСБЛМ) – у дадзеным выпадку паміж значэннямі полісеманта метанімічныя адносіны – сумежнасць, агульная сема – 'нешта, што мае адносіны да скаварады'.

З мнагазначных лексем беларускай мовы асабліва вылучаюцца *пляцок* (ДслБ), *гона* (Слп-зБ), *перапечка* (МслМ1), *пірох* (Нсл), якія могуць наміна-

ваць розныя стравы. Так, *пляцком* у брэсцкіх гаворках называюць адначасова 'блін' ці 'аладку' і 'дранік', *гонай* – 'праснак' і 'бабку', *перапечкай* на Міншчыне – 'праснак' і 'хлеб', *пірагом* – 'пірог' і 'блін, праснак', прычым *пляцок* і *гона* намінуюць як стравы з мукі (блін, аладка, праснак), так і стравы з бульбы (дранік, бабка), а *перапечка* і *пірох* – толькі стравы з мукі (праснак, хлеб, пірог).

Асабліваю цікавасць выклікае лексема *бонда*, якая, мае вялікую колькасць значэнняў (ад 3 да 15 ў розных дыялектах).

Дыялектызм *бонда* ўжываецца ў наступных значэннях:

цэнтральныя гаворкі (Слцр): 'бохан хлеба' (*Купі і мне бонду хлеба*); 'праснак' (*Спячэш бонды, дык хлебу спарней, ня трэба за ім бехчы кожны дзень*); 'пірог, белая булка' (*Уперат толькі ш на сьвятах бонды елі, цяперака кажан дзень – сьвята*);

паўночна-заходнія гаворкі (Слп-зБ): 'баханка хлеба' (*Бонду ці дзве бонды спячэш хлеба, і хватайць*); 'скавароднік з хлебнага цеста' (*Бралі з дзежкі цеста і пяклі бонду на прэнткую руку на скаварадзе ці на блясе*); 'праснак' (*Бонда пяклася з аржаною мукі, соды сыпалі, падсалоджаная*); 'печыва з бульбы і мукі з рознымі прыправамі' (*Бульбу таркуюць, у клінку выціскаюць. Бяруць ліст капусты, туды выціснаныя гэтыя бонды, мукі чуць-чуць і ў печ, спякуць, парэжуць на кусочки і калапнямі запраўляюць*); 'здобнае печыва з мукі, перапечка' (*Бонды пяклі з мукі і з макама*); 'піражкі з рознай сумесі, з дамешкай травы' (*Пасля вайны пяклі бонды з крапівы, уес елі, да не хватала крапівы*); 'пірог для памінальнага стала' (*Як хто памрэ – пякуць тры бонды з простаі пшанічнай мукі*); 'пірог, які пяклі к святу' (*На каляды бонды пяклі*); 'гасцінец, што давалі калісьці парубку, пастуху' (*Бонда – падарак гадавы таму, хто службыў і атходзіў: давалі булку хлеба, кумпяк бараніны, свіны акорак – усё гэта ўваходзіла ў бонду*); 'маленькае кольца каўбасы' (*Бонда – маленькая кілбаса, далі дзецям на бондзе*); 'тлушч на лапатках у непакладанага кабана' (*Як кнюрм пабудзя, то нарастаюць бонды на лапатках пярэдніх, нарасце, як булкі, цвёрдыя*); 'скрутак нутранага сала' (*А сала, што ўнутры, у бонды круцілі*); 'жывёліна, якую даюць у пасаг маладой' (*Калі маладая карову ў пасаг прывядзе, завецца бонда: бонду прывяла, мая бонда*); 'надзел, участак зямлі' (*Бонда – гэта зямлі кусок, мая часць*); 'засеяны участак для асабістага карыстання' (*Як пасеяны вучастак, паміма свайго надзела, то гаварылі: "на бонду пасеяў". Ён бонды дзелаў: узарэць дзірван і на бонду пасеіць лён – гэта яго прыбытак*).

Такім чынам, *бонда* – полісемант, значэнні якога распадаюцца на "стрававыя" ('бохан хлеба', 'праснак', 'пірог, белая булка', 'печыва з бульбы і мукі з рознымі прыправамі', 'здобнае печыва з мукі, перапечка', 'піражкі з рознай сумесі, з дамешкай травы', 'пірог для памінальнага стала', 'пірог, які пяклі к святу', 'гасцінец, што давалі калісьці парубку, пастуху', 'маленькае кольца

каўбасы’) і “нястрававыя” (‘пасаг’, ‘дзіця, народжанае да замужжа’, ‘тлушч на лапатках у непакладанага кабана’, ‘скрутак нутранага сала’, ‘жывёліна, якую даюць у пасаг маладой’, ‘надзел, участак зямлі’, ‘засеяны участак для асабістага карыстання’). Па дадзеных слоўнікаў, *бонда* мае і аманімічныя формы: *бонда 1 1*. ‘баханка хлеба’ (*Схадзі ў каморку, прынясі бонду. Палучылася якасьці нядобрая бонда, відаць, хлеб добра ні ўкіс*). 2. ‘малы хлябок, спечаны на скаварадзе’ (*Ідзі паеш шчавялю з бондай, бо хлєп яшчэ ні спёкся. У нас някуць бонды і выхваткі, гэта ўсё роўна*). 3. ‘блінец з дронай бульбы’ (*З таркаваных картоплєй у наз банде някуць*); *бонда 2 1*. ‘пасаг’ (*Марыся выйшла замуш, і маці ёй дала добрую бонду*). 2. іран. ‘дзіця, народжанае да замужжа’ (*Прывяла ўжо сваю бонду*) – (МслГ).

Дыялектныя слоўнікі досыць непаслядоўна праводзяць адрозненне полісеміі і аманіміі. Часта цяжка ўбачыць сувязь паміж значэннямі мнагазначнага слова, як у выпадку з бел. дыял. *бонда*, гэта патрабуе спецыяльнага даследавання, у той час як метафарычная сувязь па падабенстве паміж некаторымі амонімамі (гл. ніжэй укр. дыял. *ладка*, бел. дыял. *латка*, бел. дыял. *ляпёшка*) відавочная.

У межах дадзенай групы ёсць і іншыя лексемы, якія маюць амонімы (бел. 9, укр. 3), напрыклад: укр. *налісник 1* (Слукр) ‘блін’ (*Божі онучі разводзяцца на молоці – нестемнісінько, як налісники московскі*) – *налісник 2* (Слукр) ‘удар (па галаве, лысіне)’ (*Не йди, бідо, по мисках! А б’ють біду по висках! Пішла біда до мисника, і там дано налісника; пішла біда до груби, – і там дано у груди*); укр. *ладка 1* (Слукр) ‘аладка’ (*Млинець ладку посватав*) – *ладка 2* (Слукр) ‘далонь’ (*Ладки, ладки, а де були? – В бабки*); бел. *латка 1* (КслМ) ‘аладка’ (*Абжэрлася латкамі, дык вады пражэ*) – *латка 2* (КслМ) ‘міска гліняная’ (*Купіла сабе латку, ато за еты час усе пабіліся і неўвошта варіва ўліць*); бел. *ляпёшка 1* (Слп-зБ) ‘праснак’ (*Мішаль з мукой ляпёшкі*) – *ляпёшка 2* (Слп-зБ) ‘лісічка (грыб)’ (*Ляпёшкі растуць у леся. Адно ляпёшку знайшла*).

Асобна адзначым дзве пары аманімічных лексем беларускай дыялектнай мовы: *блін 1* (ДслЗ) ‘тоўсты блінец са скваркамі’ (*Блінецоў напаякла. Бацьку у балото ішчэ блін сьпякла*) – *блін 2* (ДслЗ) ‘млын’ (*Да бліна паехаў прыварку змалоць трохі*); *млн 1* (Псл, Слцр) ‘блін’ (*Мама ўмее мліны пячы вельмі смачныя, а я яшчэ не навучылася*) – *млн 2* (Псл, Слцр) ‘млын’ (*Сама ўжо ня буду, а павязу збожжа ў млін, там зьмялю*). Украінскай мове таксама вядомая дыялектная лексема з тымі ж значэннямі: *млинець 1* (Слукр) ‘блін’ (*Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті*) – *млинець 2* (Слукр) ‘род паветранага млына з двума крыламі для палохання птушак’.

Такім чынам, **назвы бліноў** характарызуюцца вялікім колькасным несупадзеннем дыялектных лексем беларускай і ўкраінскай моў (бел. 146, укр. 18). Ва ўкраінскай мове адсутнічаюць асобныя назвы праснакоў і скавароднікаў,

значна менш найменняў аладак. У дыялектах абедзвюх моў сустракаецца назва аладкі – *ладка*, назва бліна – *наліснік* (у беларускай мове гэта і назва аладкі – Тсл).

Найбольш тыповыя спосабы матывацыі найменняў дадзенай падгрупы – метанімія паводле назвы зыходнага прадукта, спосабу ці інструмента прыгатавання, а таксама метафычная матывацыя па знешнім падабенстве. Гэтыя спосабы матывацыі назваў бліноў тыповыя і для беларускай, і для ўкраінскай дыялектнай моў. Што датычыць адносін найменняў бліноў з іншымі значэннямі ў межах полісеманта, то найбольш распаўсюджаныя гэтэранімічныя адносіны ў межах мадэлі 'страва 1' – 'страва 2', г.зн. намінуюцца розныя стравы. Калі ж адно са значэнняў мнагазначнага слова – найменне бліноў, а іншае належыць не да "стрававай" сферы, то найчасцейшыя адносіны паміж імі – метанімія.

Умоўныя скарачэнні

Дсл – Гілевіч, Н.І. Дыялектны слоўнік: Лексіка. Фразеалагізмы. Прыказкі, прымаўкі, прыгаворкі. Параўнанні / Н.І. Гілевіч. – Мінск: Беллітфонд, 2005. – 173 с.

ДслБ – Дыялектны слоўнік Брэстчыны / склад. М.М. Аляхновіч [і інш.] – Мінск: Навука і тэхніка, 1989. – 294 с.

ДслЗ – Сцяцко, П.У. Дыялектны слоўнік. З гаворак Зэльвеншчыны / П.У. Сцяцко. – Мінск: Выд-ва БДУ, 1970. – 185 с.

ДслМ – Юрчанка, Г.Ф. Дыялектны слоўнік (з гаворак Мсціслаўшчыны) / Г.Ф. Юрчанка. – Мінск: Навука і тэхніка, 1966. – 228 с.

Жнсл – Жывое народнае слова: дыялектал. зб. / НАН РБ, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; рэд.: П.А. Міхайлаў, І.Я. Яшкін. – Мінск: Навука і тэхніка, 1992. – 271 с.

КслМ – Бялькевіч, І.К. Краёвы слоўнік усходняй Магілёўшчыны / І.К. Бялькевіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1970. – 512 с.

Мкт – Яўсеєў, Р.М. Маці казала так... (з гаворкі Бялыніцкага раёна) / Р.М. Яўсеєў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1978. – 112 с.

Мслг – Піпаш, Ю. Матэрыялы да слоўніка гуцульскіх гавірок / Ю. Піпаш, Б. Галас. – Ужгород: Вид-во УНУ, 2005. – 266 с.

МслГ – Сцяшковіч, Т.Ф. Матэрыялы да слоўніка Гродзенскай вобласці / Т.Ф. Сцяшковіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1972. – 620 с.

Мслм-м – Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак / пад рэд. М.А. Жыдовіч. – Мінск: Выд-ва БДУ, 1970. – 172 с.

Мслм-м2 – Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак / пад рэд. М.А. Жыдовіч. – Мінск: Выд-ва БДУ, 1974. – 192 с.

Мслм-м3 – Матэрыялы для слоўніка мінска-маладзечанскіх гаворак / пад рэд. М.А. Жыдовіч. – Мінск: Выд-ва БДУ, 1977. – 144 с.

Мслн-д – Матэрыялы для слоўніка народна-дыялектнай мовы / пад рэд. Ф. Янкоўскага. – Мінск: Выд-ва БДУ, 1960. – 198 с.

Нсл – Народнае слова / АН БССР, Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; рэд. А.Я. Баханькоў. – Мінск: Навука і тэхніка, 1976. – 360 с.

Псл – Кучук, І.М. Палескі слоўнік: Лельчыцкі раён / І.М. Кучук, А.К. Малюк. – Мазыр: Выд-ва МазДПП імя Н.К. Крупскай, 2000. – 156 с.

Слзп – Аркушин, Г.Л. Словник західнополіських говірок: у 2 т. / Г.Л. Аркушин. – Луцьк: «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2000.

Слп – Лисенко, П.С. Словник поліських говірок / П.С. Лисенко. – Київ: Наукова думка, 1974. – 260 с.

Слп-зБ – Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча: у 5 т. – Мінск: Навука і тэхніка, 1979–1982.

Слукр – Гринченко, Б.Д. Словарь украинского языка: в 4 т. / Б.Д. Гринченко. – Київ: Вид-во Акад. наук Укр. РСР, 1958–1959.

Слцр – Слоўнік гаворак цэнтральных раёнаў Беларусі: у 2 т. – Мінск: Універсітэцкае, 1990. – Т 1. – 287 с.

ТСБЛМ – Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы: больш за 65 000 слоў / пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – 4-е выд. – Мінск: БелЭн, 2005. – 784 с.

ТСБМ – Тлумачальны слоўнік беларускай мовы. Т 5. Кн. 1. С-У. – Мн.: выдавецтва “Беларуская савецкая энцыклапедыя” імя Петруся Броўкі, 1982.

Тсл – Тураўскі слоўнік: у 5 т. – Мінск: Навука і тэхніка, 1982 – 1987.

ФслГ – Фальклорны слоўнік Гомельшчыны / У.В. Анічэнка [і інш.]. – Гомель: Выд-ва ГДУ, 2003. – 346 с.

SUMMARY

Dialect names pancakes (on the basis of the Belarusian and Ukrainian languages)

In the article «Dialect names pancakes (on the basis of the Belarusian and Ukrainian languages)» described, analysed and compared cases of interdialectal, dialectal-literary and interlingual system relations in the group of the dialectal names pancakes: synonymous, homonymous, polysemantic, hypero-hyponymous; the typical methods of motivation of the names of dishes are determined; the most characteristic models of organization of values of the multiple-valued words are described in the examined closely-related languages.

Диалектныя названія блинов (на матэрыяле беларускага і украінскага языков)
Dialect names pancakes (on the basis of the Belarusian and Ukrainian languages)